

บทที่ 4

กระบวนการทำพ็อนเล็บของคณะช่างพ็อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ลักษณะนาฏยลักษณะของการพ็อนเล็บคณะช่างพ็อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอดและทำการพ็อนตั้งแต่ก่อตั้งคณะ ปี พ.ศ. 2505 จนถึงปัจจุบัน

กระบวนการพ็อนเล็บของคณะช่างพ็อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร มีกระบวนการที่ทางคณะช่างพ็อนเล็บยึดเป็นแบบแผนในการพ็อนมา ตั้งแต่เริ่มทำการก่อตั้งคณะช่างพ็อนเล็บ โดยรูปแบบส่วนใหญ่ทางคณะช่างพ็อนยังอนุรักษ์กระบวนการพ็อนของเดิมไว้ทั้งหมด กระบวนการที่ใช้ทำการพ็อนคณะช่างพ็อนจะแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การพ็อนแบบนำขบวนแห่ และการพ็อนแบบพ็อนอยู่กับที่

การพ็อนแบบนำขบวนแห่ จะเป็นการพ็อนที่พ็อนในงานปอยหลวงหรืองานที่ต้องพ็อนเป็นขบวน ผู้พ็อนจะนิยมตั้งเป็นแถวตอนลึกสองแถว ผู้ที่มีความสามารถจดจำกระบวนการได้ดีก็จะเป็นผู้นำในคู่ที่หนึ่งส่วนผู้ที่ไม่สามารถจดจำทำพ็อนได้ก็จะพ็อนตามอยู่ทางด้านหลัง โดยผู้พ็อนจะก้าวเท้าเคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลา การพ็อนในรูปแบบนี้จะนิยมใช้กระบวนการพ็อนทั้งหมดทำการพ็อน แต่ในบางโอกาสอาจจะปรับเปลี่ยน หรือตัดกระบวนการทำให้น้อยลงเพื่อให้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ ในการพ็อนแต่ละครั้ง

การพ็อนแบบพ็อนอยู่กับที่ จะใช้สำหรับพ็อนบนเวที หรือการพ็อนโชว์ฝีมือ ผู้พ็อนจะนิยมพ็อนอยู่กับที่บนเวที ผู้พ็อนจะนิยมตั้งแถวในรูปแบบหน้ากระดานสองแถว หรืออาจจะเป็นแถวตอนลึกสองแถว โดยจะขึ้นอยู่ในการควบคุมของผู้นำคณะ กระบวนการพ็อนจะใช้ท่าที่ได้รับการถ่ายทอดมาทั้งหมดทำการพ็อน และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแปรแถว ให้มีความสวยงาม

กระบวนการพ็อนที่ปรากฏของคณะช่างพ็อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ ได้รับการถ่ายทอดมาโดยการสืบทอดแบบมุขปาฐะ หรือแบบสอนทำให้งา ผู้ที่มีความชำนาญในการจดจำทำพ็อนเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับสมาชิกในกลุ่ม เมื่อช่างพ็อนได้รับการถ่ายทอดและสามารถจดจำทำพ็อนได้ ช่างพ็อนจะไม่มีมีการจดบันทึกกระบวนการพ็อนไว้ จึงเป็นสาเหตุทำให้ช่างพ็อนไม่สามารถทราบชื่อท่าและไม่สามารถเรียกชื่อท่าพ็อนต่าง ๆ เหมือนอย่างวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่มีการจดบันทึกท่าพ็อนและมีชื่อเรียกท่าพ็อนต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นทางการ

ผู้วิจัยจึงขอนำกระบวนการทำฟ้อนของคณะช่างฟ้อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ มาศึกษาเปรียบเทียบกับทำฟ้อนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ แล้วใช้การเรียกชื่อท่าที่มีลักษณะเหมือนกันให้เป็นแบบแผนที่รูปจกกัน ในทางวิชาการเพื่อ ผู้ที่มีความสนใจจะได้เข้าใจในชื่อเรียกทางวิชาการอย่างตรงกัน

กระบวนการทำฟ้อนเล็บของคณะช่างฟ้อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์มีกระบวนการทำที่ผู้วิจัยทำการบันทึกไว้ได้ทั้งหมด 15 ท่า ดังนี้

- ท่ามือจีบหลัง
- ท่าบังหน้า
- ท่าไหว
- ท่าบิดบัวบาน
- ท่ากาดากปีก
- ท่ากลางอัมพร
- ท่าสอดสูงจีบหลัง
- ท่าสะบัดจีบ
- ท่าขอมมือซ้าย
- ท่ากระต่ายต้องเร็ว
- ท่าซ่อนมือจีบหงายข้าง
- ท่าพาลาเพียงไหล่
- ท่าพรหมสี่หน้า
- ท่าสอดสร้อย
- ท่ากัณฑ์ร่อน

ลักษณะท่าฟ้อนส่วนใหญ่ ที่ปรากฏในข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า เวลาทำการฟ้อน ทางคณะช่างฟ้อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ จะทำการฟ้อน โดยการใช้ท่าฟ้อนปฏิบัติซ้ำกันทั้งสองด้านในบางท่า และบางท่าจะปฏิบัติท่าฟ้อนเพียงด้านเดียว

4.1. ลักษณะการย่อและทิศทางของการฟ้อนเล็บขณะช่างฟ้อนเล็บอาวุโสวัดพระสิงห์

รูปแบบการก้าวเท้าของคณะช่างฟ้อนเล็บอาวุโสวัดพระสิงห์ ในสมัยเริ่มแรกของการร่วมกลุ่มจะใช้จังหวะของการก้าวเท้าทั้งหมด 7 จังหวะ ตามรูปแบบการก้าวเท้าของช่างฟ้อนคุ้มพระราชยาเจ้าดารรัศมี แต่จะมีความแตกต่างคือช่างฟ้อนอาวุโสวัดพระสิงห์จะก้าวเท้าโดยจะไม่มีการผสมเท้า โดยจะย่อเท้าต่อไปเรื่อย ๆ ต่อมาในระยะหลังได้มีการตัดทอนรูปแบบการก้าวเท้าให้มีจังหวะการก้าวที่น้อยลง โดยการปรับเป็นการก้าวเท้าแบบ 5 จังหวะแทน ด้วยสาเหตุที่ว่า สภาพความสมบูรณ์ทางร่างกายของตัวช่างฟ้อนที่มีอายุที่มากขึ้น จึงลดจังหวะการก้าวเท้าให้เหลือเพียง 5 จังหวะ การก้าวเท้าของคณะช่างฟ้อนเล็บอาวุโสวัดพระสิงห์ เมื่อเริ่มทำการฟ้อนจะก้าวเท้าออกด้วยเท้าซ้าย แล้วย่อเท้าตามจังหวะของเสียงเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เมื่อถึงบริเวณการเปลี่ยนท่าก็จะทำการเริ่มนับหนึ่งใหม่ เป็นการเริ่มต้นขอกระบวนท่าฟ้อนตามลำดับท่า ด้วยการย่อเท้าและเดิน โดยจะเดินจากด้านขวามือหันไปด้านซ้ายมือ โดยจะหมุนตัวไปทางด้านหน้าของเวทีประมาณ 180 องศา เมื่อหมุนตัวได้ตามกำหนดการก้าวเท้าครบ 5 จังหวะก็จะทำการเปลี่ยนกระบวนท่าฟ้อน ในกระบวนท่าต่อไป ด้วยการย่อเท้าเดินจากด้านซ้ายมือหันไปด้านขวามือ พร้อมกับก้าวเท้า 5 จังหวะ เพื่อเป็นการหมดกระบวนท่าต่อไป

ลักษณะการย่อเท้าจะเดินย่อไปตามเสียงเสียงของฆ้องหุ่ยและจะยัด ขยับ ตามเสียงของกลอง ด้วยการผสมเท้าแล้วเริ่มต้นด้วยเท้าขวาและซ้ายย่อเท้าสลับ 5 จังหวะ ดังนี้

- เสียงดนตรี ต๊ะ ช่างฟ้อนจะขยับตัว
- เสียงดนตรี ตั่ง ช่างฟ้อนจะยัดตัว
- เสียงดนตรี โนง ช่างฟ้อนจะก้าวเท้าขวา นับ 1 จังหวะก้าว
- เสียงดนตรี ต๊ะ ช่างฟ้อนจะเว้นจังหวะ
- เสียงดนตรี ตั่ง ช่างฟ้อนจะขยับตัว
- เสียงดนตรี ตัก ช่างฟ้อนจะยัดตัว
- เสียงดนตรี โนง ช่างฟ้อนจะก้าวเท้าซ้าย นับ 2 จังหวะก้าว
- เสียงดนตรี ต๊ะ ช่างฟ้อนจะขยับตัว
- เสียงดนตรี ตั่ง ช่างฟ้อนจะยัดตัว
- เสียงดนตรี โนง ช่างฟ้อนจะก้าวเท้าขวา นับ 3 จังหวะก้าว
- เสียงดนตรี ต๊ะ ช่างฟ้อนจะเว้นจังหวะ
- เสียงดนตรี ตั่ง ช่างฟ้อนจะขยับตัว
- เสียงดนตรี ตัก ช่างฟ้อนจะยัดตัว
- เสียงดนตรี โนง ช่างฟ้อนจะก้าวเท้าซ้าย นับ 4 จังหวะก้าว

เสียงดนตรี ต๊ะ ช่างฟ้อนจะยุบตัว
เสียงดนตรี ตัง ช่างฟ้อนจะยี่คิ้ว

เสียงดนตรี โนง ช่างฟ้อนจะก้าวเท้าขวา นับ 5 จังหวะก้าวเท้าซ้ายหมดจังหวะการก้าวเท้า และเริ่มหมุนตัวกลับ โดยจะเริ่มคืนอีกครั้งด้วยการก้าวเท้าต่อไปและปฏิบัติดังรายละเอียดการขำเท้า ของช่างฟ้อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ ไปจนหมดกระบวนท่าฟ้อนเล็บ

การวิเคราะห์กระบวนท่าฟ้อนผู้วิจัยได้ทำการศึกษากระบวนท่าฟ้อนและนำมาวิเคราะห์ โดยการแยกสรีระของกระบวนท่าฟ้อน แบ่งได้เป็น ศีรษะ มือ แขน ลำตัว เท้า และทิศทางในการ ฟ้อนดังนี้

ภาพที่ 4.1 : ท่ามือจับส่งหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 1	ท่ามือจับส่งหลัง
ศีรษะ	- เอียงซ้าย
มือ	- มือทั้งสองจับส่งหลัง
แขน	- ส่งแขนตั้งทั้งสองข้าง
ลำตัว	- ตั้งตรง
เท้า	- ก้าวเท้าซ้าย

ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและขำเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

ภาพที่ 4.2 : ทำบังหน้า
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 2 ทำบังหน้า

- ศีรษะ - เอียงศีรษะตั้งตรง
มือ - ตั้งวงทั้งสองข้างระดับศีรษะ
แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย
ลำตัว - ตั้งตรง
เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำเท้าตามจังหวะ
- ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา ปฏิบัติทั้งสองด้าน

หมายเหตุ ทำบังหน้าปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.3 : ทำไหว้
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 3 ทำไหว้

- ศีรษะ - เอียงด้านขวา
มือ - มือทั้งสองประกบกันไหว้อยู่ระหว่างคิ้ว
แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอก
ลำตัว - เอียงขวา
เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ
ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำไหว้ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.4 : ทำบิควับาน
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 4 ทำบิควับาน

- ศิระชะ - เอียงขวา
มือ - มือซ้ายจับคว่ำระดับหน้ามือขวาตั้งวางบนข้อมือซ้ายแล้วม้วนมือสลับกัน
แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย
ลำตัว - ตั้งตรงกคไหล่ขวา
เท้า - ก้าวเท้าซ้ายข้ามจังหวะ
ทิศทางการพ็อน - หันด้านซ้ายมือและอ้าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านขวามือ 180 องศาปฏิบัติทั้งสองด้าน

หมายเหตุ ทำบิควับานปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.5 : ทำกนินรรา
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 5 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำกนินรรา ”

ศีรษะ - เอียงขวา

มือ - มือซ้ายจับหงาย มือขวาดั้งวาง

แขน - แขนคิงระดับไหล่

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำตามจังหวะ

ทิศทางในการพออน - หันด้านขวามือและข่าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศาปฏิบัติทั้งสองด้าน

หมายเหตุ ทำกนินรราปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.6 : ทำขอนมือซ้าย
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 6 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ทำขอนมือซ้าย”

ศิระษะ - เอียงขวา

มือ - มือขวาดั้งวางระดับแก่ศิระษะ มือซ้ายดั่งวางกลาง

แขน - ดั่งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย

ลำตัว - ดั่งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายอย่าตามจังหวะ

ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านซ้ายมือและอ้าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศาปฏิบัติทั้งสองด้าน

หมายเหตุ ทำขอนมือซ้ายปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.7 : ทำสอคสูงจีบหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 7 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ทำสอคสูงจีบหลัง”

ศีรษะ - ตั้งตรง

มือ - มือซ้ายหงายฝ่ามือระดับแก้มศีรษะ มือขวาจีบส่งหลัง

แขน - แขนขวาส่งตั้ง แขนซ้ายงอข้อศอก

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ

ทิศทางในการพ้อน - หันด้านขวามือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำสอคสูงจีบหลังปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.8 : ทำสอดสูงจีบหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

- ท่าที่ 8 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยขอเรียกชื่อท่า ว่า “ทำสอดสูงจีบหลัง” ที่ขวกลับ
- ศีรษะ - ตั้งตรง
- มือ - มือขวาหงายฝ่ามือระดับง่ามศีรษะ มือซ้ายจีบส่งหลัง
- แขน - แขนขวางอข้อศอก แขนซ้ายส่งตั้ง
- ลำตัว - ตั้งตรง
- เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ
- ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำสอดสูงจีบหลังปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.9 : ท่ากลางอัมพร

ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 9 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ท่ากลางอัมพร”

ศีรษะ - เอียงซ้าย

มือ - มือซ้ายหงายฝ่ามือระดับแก้มศีรษะ มือขวาดึงวง

แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายเข้าตามจังหวะ

ทิศทางการพ้อง - หันด้านซ้ายมือและข่าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน

ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่ากลางอัมพรปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.10 : ทำสอคสูงจิบหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

- ท่าที่ 10 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ทำสอคสูงจิบหลัง” เท้ายกกลับ
- ศีรษะ - ตั้งตรง
 - มือ - มือขวาหงายฝ่ามือระดับง่ามศีรษะ มือซ้ายจิบส่งหลัง
 - แขน - แขนขวางอข้อศอก แขนซ้ายส่งตั้ง
 - ลำตัว - ตั้งตรง
 - เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ
- ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำสอคสูงจิบหลังปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.11 : ทำสะบัดจีบ
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 11 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่าว่า”ท่าสะบัดจีบ”

ศีรษะ - ตั้งตรง

มือ - มือซ้ายตั้งวางระดับแกงศีรษะ มือขวาจับปรกข้าง

แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายเข้ามาตามจังหวะ

ทิศทางในการพ้อน - หันด้านขวามือและข่าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่าสะบัดจีบปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.12 : ทำสอคสร้อย
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 12 ทำสอคสร้อย

- ศีรษะ - ตั้งตรง
มือ - มือซ้ายตั้งวงระดับแก้มศีรษะ มือขวาจับหางที่ชายพก
แขน - แขนซ้ายตั้งขนานกับพื้น แขนขวางอข้อศอก
ลำตัว - ตั้งตรง
เท้า - ก้าวเท้าซ้ายอำตามจังหวะ
ทิศทางในการพ้อน - หันด้านซ้ายมือและอำเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำสอคสร้อยปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.13 : ทำสอคสร้อย
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 13 ทำสอคสร้อย

ศีรษะ - ตั้งตรง

มือ - มือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวาดั้งวงระดับแก้มศีรษะ

แขน - แขนซ้ายงอข้อศอก แขนขวาดั้งขนานกับพื้น

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าขวาเข้ามาตามจังหวะ

ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำสอคสร้อยปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.14 : ทำกังหันร้อน
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 14 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำกังหันร้อน ”

ศีรษะ - ตั้งตรง

มือ - มือซ้ายจับหงายแขนตั้งระดับไหล่ มือขวา

แขน - แขนทั้งสองข้างตั้งขนานกับพื้นระดับไหล่

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำตามจังหวะ

ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและย่ำเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำกังหันร้อนปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.15 : ทำจิบส่งหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 15 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำจิบส่งหลัง ”

ศิระษะ - เอียงซ้าย

มือ - มือทั้งสองจิบส่งหลัง

แขน - ส่งแขนค้ำทั้งสองข้าง

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ

ทิศทางการพ้อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำจิบส่งหลังปฏิบัติ 2 ชุด

ภาพที่ 4.16 : ท่าพรหมสี่หน้า
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 16 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ท่าพรหมสี่หน้า ”

ศिरษะ - ตั้งตรง

มือ - มือทั้งสองหงายฝ่ามือระดับแก้มศिरษะ

แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอก

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าขวาตามจังหวะ

ทิศทางในการพ้อน - หันด้านขวามือและข่าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่าพรหมสี่หน้าปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.17 : ท่า 7 กระจ่ายต้องแรงแ
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 17 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยขอเรียกชื่อท่า ว่า “ท่ากระจ่ายต้องแรงแ”

- ศีรษะ - ตั้งตรง
มือ - มือทั้งสองตั้งวงกลาง
แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอก
ลำตัว - ตั้งตรง
เท้า - ก้าวเท้าขวาเข้ามาตามจังหวะ
ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่ากระจ่ายต้องแรงแปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.18 : ทำจิบส่งหลัง
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 18 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำจิบส่งหลัง ”

ศिरณะ - ตั้งตรง

มือ - มือทั้งสองจิบส่งหลัง

แขน - ส่งแขนตั้งทั้งสองข้าง

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ

ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน

ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำจิบส่งหลัง ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.19 : ทำซ็อนมือจีบหงายข้าง
ที่มา : ผู้วิจัย

- ท่าที่ 19 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำซ็อนมือจีบหงายข้าง”
- ศิระชะ - ตั้งตรง
- มือ - มือทั้งสองจีบหงาย มือซ้ายอยู่ข้างลำตัว มือขวาอยู่ระดับชายพก
- แขน - มือซ้ายขนานกับพื้น มือขวางอข้อศอก
- ลำตัว - ตั้งตรง
- เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ
- ทิศทางการพ็อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำซ็อนมือจีบหงายข้าง ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.20 : ทำซ็อนมือจับหงายข้าง
ที่มา : ผู้วิจัย

- ท่าที่ 20 ไม่ทราบชื่อท่า ผู้วิจัยของเรียกชื่อท่า ว่า “ ทำซ็อนมือจับหงายข้าง”
- ศีรษะ - ตั้งตรง
- มือ - มือทั้งสองจับหงาย มือขวาอยู่ข้างลำตัว มือซ้ายอยู่ระดับชายพก
- แขน - แขนซ้ายงอข้อศอก แขนขวานานกับพื้น
- ลำตัว - ตั้งตรง
- เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำตามจังหวะ
- ทิศทางในการพ็อน - หันด้านขวามือและอ้าเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำซ็อนมือจับหงายข้าง ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.21 : ทำผาลาเพียงไหล่
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 21 ทำผาลาเพียงไหล่

ศีรษะ - เอียงขวา

มือ - มือซ้ายหงายฝ่ามือระดับเอว มือขวาดั้งวงระดับแก้มศีรษะ

แขน - แขนซ้ายงอข้อศอก แขนขวางอข้อศอกขนานกับพื้น

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าซ้ายย่อตามจังหวะ

ทิศทางการพ้อง - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน

ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำผาลาเพียงไหล่ ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.22 : ท่าผาลาเพียงไหล่
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 22 ท่าผาลาเพียงไหล่

- ศีรษะ - เอียงขวา
มือ - มือซ้ายตั้งวงระดับแก้มศีรษะ มือขวาหงายฝ่ามือระดับเอว
แขน - แขนซ้ายงอข้อศอกขนานกับพื้น แขนขวาอข้อศอก
ลำตัว - ตั้งตรง
เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำตามจังหวะ
ทิศทางในการพ้อน - หันด้านขวามือและย่างเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน
ซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่าผาลาเพียงไหล่ ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.23 : ทำบั้งหน้า

ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 23 ทำบั้งหน้า

ศีรษะ - เอียงศีรษะตั้งตรง

มือ - ตั้งวงทั้งสองข้างระดับศีรษะ

แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอกเล็กน้อย

ลำตัว - ตั้งตรง

เท้า - ก้าวเท้าขวาย่ำเท้าตามจังหวะ

ทิศทางในการพ็อน - หันด้านซ้ายมือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้าน

ขวามือ 180 องศา

หมายเหตุ ทำบั้งหน้าปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.24 : ท่าไหว้
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 24 ท่าไหว้

- ศีรษะ - เอียงด้านขวา
มือ - มือทั้งสองประกบกันไหว้อยู่ระหว่างคิ้ว
แขน - ตั้งขนานกับพื้นงอข้อศอก
ลำตัว - เอียงขวา
เท้า - ก้าวเท้าซ้ายเข้ามาตามจังหวะ
- ทิศทางในการฟ้อน - หันด้านขวามือและย่อเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้ายมือ 180 องศา

หมายเหตุ ท่าไหว้ปฏิบัติ 1 ชุด

ภาพที่ 4.25 : ทำจบ
ที่มา : ผู้วิจัย

- ท่าที่ 25 ทำจบ
- ศีรษะ - ตั้งตรง
 - มือ - พนมมือระหว่างอก
 - แขน - แขนทั้งสองงอข้อศอก
 - ลำตัว - ตั้งตรง
 - เท้า - เท้าซ้ายตั้งเข้า เท้าขวาคุกเข้าวางหลัง
- ทิศทางการฟ้อน - หันด้านขวามือและขำเท้าพร้อมกับหมุนตัวไปทางด้านซ้ายมือ 90 องศา

เมื่อสมาชิกข้างฟ่อนเล็บคณะช่างฟ่อนวัดพระสิงห์ วมหาวิหารได้ไปฟ่อนเล็บในโอกาสต่าง ๆ สมาชิกจะปฏิบัติทำฟ่อน โดยมีกระบวนการทำที่ผู้วิจัยทำการศึกษาและจดบันทึกจำนวน การก้าวเท้าและนับจังหวะ ที่คณะช่างฟ่อนเล็บวัดพระสิงห์ ปฏิบัติในเวลาทำการฟ่อน มีรูปแบบการย่อเท้าตามจังหวะตามกระบวนการทำ ดังนี้

ทำจิบส่งหลัง	15	จังหวะ
ทำบังหน้า	10	จังหวะ
ทำไหว้	5	จังหวะ
ทำบิดบัวบาน	10	จังหวะ
ทำกินนรรา	10	จังหวะ
ทำซอนมือซ้าย	5	จังหวะ
ทำสอดสูงจิบหลัง	5	จังหวะ
ทำกลางอัมพร	10	จังหวะ
ทำสอดสูงจิบหลัง	5	จังหวะ
ทำสะบัดจิบ	10	จังหวะ
ทำสอดสร้อย	10	จังหวะ
ทำกัณฑ์ร่อน	10	จังหวะ
ทำจิบส่งหลัง	10	จังหวะ
ทำพรหมสี่หน้า	5	จังหวะ
ทำกระด่ายต้องเร็ว	5	จังหวะ
ทำจิบส่งหลัง	5	จังหวะ
ทำซอนมือจิบหงายข้าง	10	จังหวะ
ทำผาลาเพียงไหล่	10	จังหวะ
ทำบังหน้า	5	จังหวะ
ทำไหว้	5	จังหวะ
ทำจบ		

กระบวนการทำพ็อนของคณะช่างพ็อนเลียบอาวุโสวัตพระสิงห์เมื่อได้จับบันทึกเป็นลักษณะรูปแบบทำพ็อนและการอ่ำเท่าในการพ็อนแล้ว ผู้วิจัยยังได้นำกระบวนการทำพ็อนทั้งหมดมาประพันธ์เป็นคำและเปรียบเทียบทำพ็อน โดยมีลักษณะคำประพันธ์ที่มีความหมายสอดคล้องกับทำพ็อน หรืออาจจะตีความหมายจากกระบวนการทำพ็อน ให้มีความหมายสอดคล้องกันเป็นประโยคได้ดังนี้

ท่าที่	ลักษณะท่า	ชื่อท่า	เชื่อมความหมาย
1		ท่าจับส่งหลัง	ตัวเหล่าน้ำน้อย
2		ท่าบังหน้า	ฝ้ายพ็อนเบื้องสูง
3		ท่าไหว้	นพน้ำอมเทิดทูล

4		ทำบิดบัวบาน	ดอกไม้งูชา
5		ทำกின்றร่า	สื่อเทพช่วยค้ำ
6		ทำขอนมือซ้าย	ปกปักรักษา
7		ทำสอดสูงจับหลัง	เทิดสิ่งสูงค่า

8		ท่ากลางอัมพร	สื่อชุ่มเย็นใจ
9		ท่าสอดสูงจีบหลัง	พระธาตุสูงเด่น
10		ท่าสะบัดจีบ	ร่มเย็นสคโค
11		ท่าสอดศร้อย	เรียงร้อยมาลัย

12		ทำกังหันร้อน	ด้วยใจขึ้นบาน
13		ทำจีบส่งหลัง	เราชนรุ่นหลัง
14		ทำพรหมสี่หน้า	นำธรรมสืบสาน
15		ทำกระดาษต้องเร็ว	ให้เกริกกังวาล

16		ทำจีบส่งหลัง	แคใจผองชน
17		ทำซ็อนมือจีบหงายข้าง	จงช่วยชักนำ
18		ทำผาลาเพียงไหล่	วัฒนธรรมเกิดผล
19		ทำบังหน้า	ให้อู่ยีนขง

20		ท่าไหว้	คู่มือเมืองล้านนา
21		ท่าจบ	

ตัวเหล่าข้าน้อย
 นพน้อมเทิดทูล
 สือเทพช่วยค้ำ
 เทิดสิ่งสูงค่า
 พระธาตุสูงเด่น
 เรียงร้อยมาลัย
 เสาชนรุ่นหลัง
 สือเกริกกังวาล
 จงช่วยชักนำ
 ให้อยู่เย็นง

ฝ่ายพื่อนเบื้องสูง
 ดอกไม้บูชา
 ปกป้องรักษา
 สือชุ่มเย็นใจ
 ร่มเย็นสดใส
 ด้วยใจชื่นบาน
 นำธรรมสืบสาน
 แด่ใจพองชน
 วัฒนธรรมเกิดผล
 คู่มือเมืองล้านนา

เมื่อผู้วิจัยนำคำประพันธ์ที่ได้จากการตีความหมายของกระบวนการทำพื่อน มาวางเป็นประ โยค
 จะมีความหมายดังนี้

“พวกเราขอวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเคารพด้วยการบูชาด้วยดอกไม้ ขอเทพ เทวดาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาเปรียบเสมือนสิ่งสำคัญให้มีความสุขใจ พระบรมธาตุสูงสง่า ตัวข้าของถวายมาลัยด้วยใจปิติยินดี เราเยาวชนรุ่นหลังขอสืบสานพระพุทธศาสนาในคงอยู่ในจิตใจ และร่วมสืบสานวัฒนธรรมให้อยู่คู่แผ่นดินล้านนา”

4.2. ลักษณะการแปรแถวของคณะช่างฟ้อนอาวุโสวัดพระสิงห์

จากการศึกษากระบวนการบวงทำฟ้อนของคณะช่างฟ้อนเล็บบาวุโสวัดพระสิงห์ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการตั้งแถวและการแปรแถวของคณะช่างฟ้อน โดยมีรูปแบบการแปรแถวจะใช้ในการฟ้อนที่มีผู้แสดงจำนวนมาก โดยลักษณะของการแปรแถวที่ใช้ในการฟ้อนสามารถแยกออกได้ เป็นสามรูปแบบ กล่าวคือ

แบบที่ 1. การตั้งแถวแบบ แถวตอนลึก โดยใช้ผู้แสดงจำนวน 6 คน

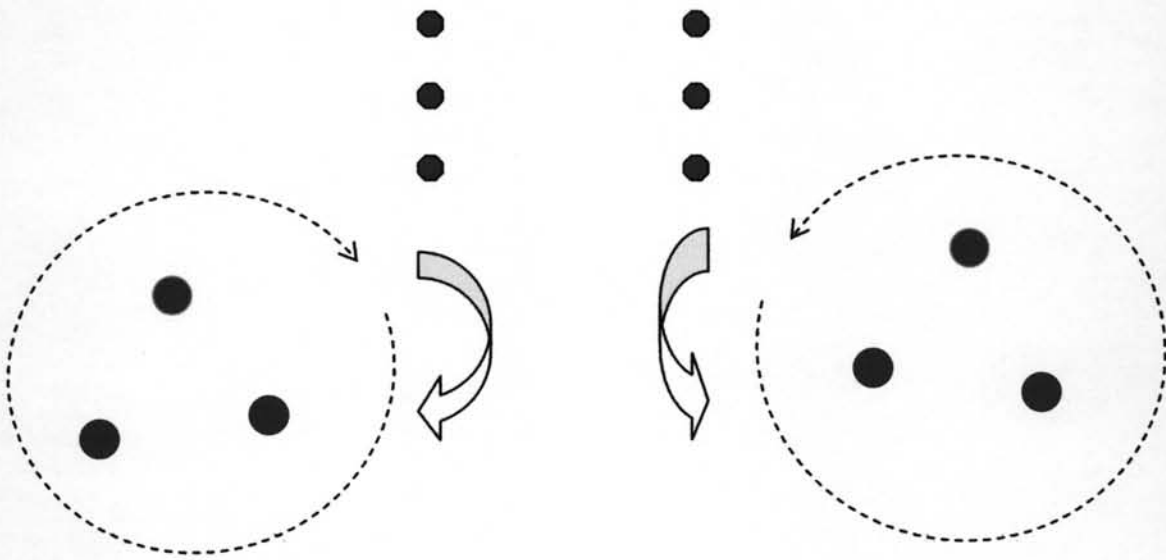
ลักษณะของการตั้งแถว แบบตอนลึก คณะช่างฟ้อนส่วนใหญ่จะนิยมใช้ การตั้งแถวในลักษณะนี้ ด้วยสาเหตุที่ว่า เวลาทำการฟ้อน ช่างฟ้อนที่มีความชำนาญ จะสามารถฟ้อนนำช่างฟ้อนคนอื่น ๆ ที่ฟ้อนยังไม่ได้ หรือเป็นผู้นำในการเปลี่ยนกระบวนการบวงทำฟ้อนในทำอื่น ๆ อาจถือได้ว่าลักษณะการตั้งแถวแบบ แถวตอนลึก เป็นรูปแบบการตั้งแถวที่เป็นพื้นฐานในการฟ้อนเล่นเบื้องต้นก็เป็นได้ และด้วยสาเหตุอีกประการ ในเวลาที่ช่างฟ้อนจะฟ้อนนำครวทาน จะนิยมตั้งแถวแบบแถวตอนลึก เพราะมีความเหมาะสมกับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เข้าร่วมในขบวนแห่ครวทาน

ตารางภาพที่ 1 การตั้งแถวแบบแถวตอนลึกสองแถว

แบบที่ 2 การแปรแถวแบบวงกลมเล็กสองวง

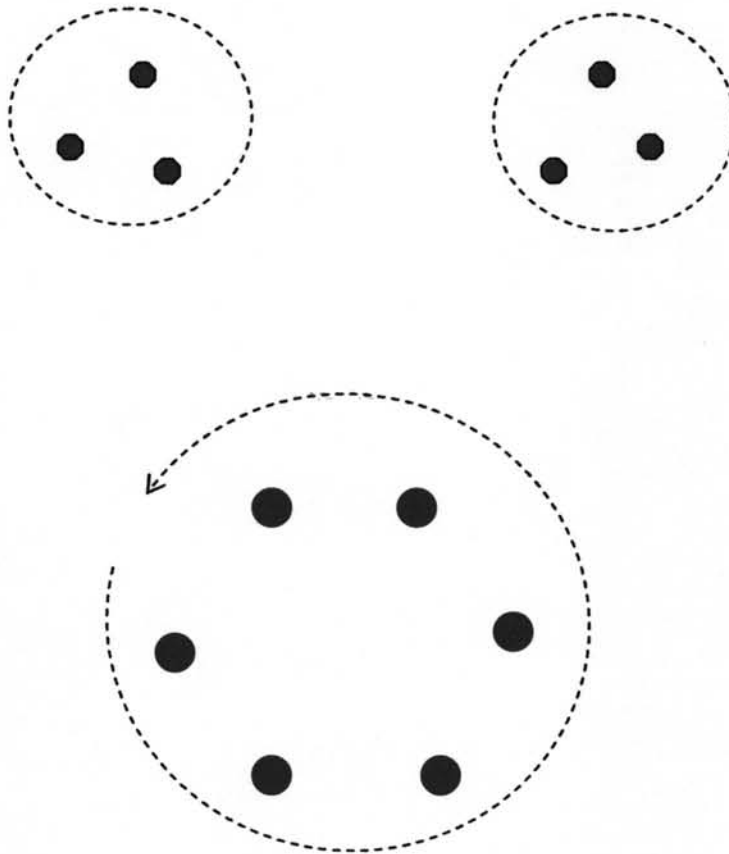
ลักษณะการแปรแถวในแบบที่สอง คณะช่างฟ้อนเล็บอาวุโสวัดพระสิงห์ จะใช้ในตอนที่
 ตอนปรับรูปแบบการแปรแถว โดยจะปรับแถวจากการตั้งแถวแบบคอนลิก แล้วช่างฟ้อนจะเดินขึ้น
 ทางด้านหน้าแล้วปรับแถวโดยช่างฟ้อนจะแยกแถวออกจากกันแล้วม้วนเข้าเป็นลักษณะวงกลมเล็ก
 สองวง ในระหว่างการฟ้อน

ตารางภาพที่ 2 การตั้งแถวแบบแถวคอนลิก แล้วปรับเป็นวงกลมสองวง

แบบที่ 3 การปรับแถวแบบวงกลมใหญ่

เมื่อช่างฟ่อนเล็บาวุโสวัดพระสิงห์ ทำการฟ่อนตามกระบวนท่าในลักษณะการปรับแถวเป็นแบบวงกลมเล็กสองวง ได้ในระยะหนึ่งก็จะทำการปรับแถวในลักษณะเป็นวงกลมใหญ่ หนึ่งวง โดยจะให้ช่างฟ่อนที่อยู่ในวงกลมเล็กสองวงเดินวนแล้วขยายออกรวมเป็นวงกลมใหญ่หนึ่งวง

ตารางภาพที่ 3 การปรับแถวจากแบบวงกลมเล็กเป็นแบบวงกลมใหญ่

จากลักษณะการแปรแถวในข้างต้นทั้งสามแบบ คณะช่างฟ่อนเล็บาวุโสวัดพระสิงห์ จะทำการปรับแถวในลักษณะแบบแถวคอนลิกสองแถวอีกครั้ง เพื่อเป็นการตั้งแถวเป็นท่าจบกระบวนท่าฟ่อนสำหรับการฟ่อนเล็บไขว้บนเวที ส่วนการฟ่อนเล็บที่จะต้องเดินฟ่อนนั้นก็จะใช้แถวคอนลิกสองแถว ในการฟ่อนแบบเดินขบวน

สรุป

กระบวนการทำฟ็อนเล็บคชะข้างฟ็อนเล็บอาวโสวัดพระสิงห์ทางคณะได้รับการถ่ายทอดทำฟ็อนมาจากนางจันทร์เพ็ญ รอดเครือทอง ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งคณะข้างฟ็อน ทำฟ็อนที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นทำฟ็อนที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยในปัจจุบันกระบวนการทำฟ็อนทั้งหมด นางเก็งคำ อรุณสิทธิ์ และนางจันทร์จร ศศิธร เป็นผู้รับถ่ายทอด

ทำฟ็อนผู้วิจัยพบว่า จะมีทำฟ็อนทั้งหมด 15 ท่า และจะมีการปฏิบัติทำซ้ำในบางท่า ระหว่างการทำฟ็อนจะมีกระบวนการทำทั้งท่าหลักและท่าซ้ำจำนวน 25 ท่าต่อการฟ็อนหนึ่งครั้ง ในระหว่างที่ทำการฟ็อนการย่อเท้าของผู้ฟ็อนจะย่อเท้าตามจังหวัดเสียงเครื่องดนตรี โดยจะย่อตามเสียง โหม่ง และเสียงฉาบ ข้างฟ็อนอาวโสวัดพระสิงห์จะเริ่มก้าวเท้าซ้ายเป็นจังหวะแรก โดยมีความแตกต่างจากข้างฟ็อนคณะอื่น เมื่อย่อเท้าครบตามจังหวะก็จะทำการเริ่มปฏิบัติทำฟ็อนในลำดับต่อไป โดยจะเริ่มนับหนึ่งใหม่เพื่อเป็นการเริ่มต้นจังหวะและกระบวนการทำฟ็อนตามลำดับท่า ลักษณะการย่อเท้าในการเดินฟ็อน หรือการฟ็อนนำขบวน ข้างฟ็อนอาวโสวัดพระสิงห์จะเริ่มก้าวเท้าซ้ายและหมุนลำตัวจากด้านขวามือหมุนไปด้านซ้ายมือ โดยจะย่อเท้าไปตามท้องถนนที่ขบวนจะเคลื่อนไป ข้างฟ็อนจะหมุนตัวประมาณ 180 องศา เมื่อหมุนตัวได้ตามกำหนดการก้าวเท้าครบ 5 จังหวะก็จะทำการเปลี่ยนกระบวนการทำฟ็อนในกระบวนการต่อไปและจะหมุนตัวกลับในลักษณะ 180 องศาต่อไป ผู้วิจัยในคำศัพท์เรียกรูปแบบการก้าวเท้าและหมุนตัวในข้างต้นว่า “ชุด” ส่วนรูปแบบการแปรแถวคณะข้างฟ็อนอาวโสวัดพระสิงห์จะมีรูปแบบของการแปรแถวอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ การแปรแถวแบบแถวตอนลึกผู้ฟ็อนจะแบ่งเป็นแถวด้านซ้ายมือและด้านขวามือสองแถว การแปรแถวแบบวงกลมเล็กสองวง ผู้ฟ็อนจะแปรแถวจากแถวตอนลึกเป็นวงกลมเล็กสองวงโดยจะเดินขึ้นมาทางด้านหน้าและม้วนเป็นวง และแบบวงกลมใหญ่ ผู้ฟ็อนจะแปรแถวจากวงกลมเล็กสองวงและหมุนปรับกลายเป็นวงกลมใหญ่หนึ่งวง เมื่อแปรแถวครบตามรูปแบบหรือในบางแบบ ก็จะปรับเป็นการแปรแถวแบบแถวตอนลึกต่อไป